

Uudistuva ja moninainen vammaistyö Uudellamaalla

Euroopan unionin
osarahoittama

UUDISTUVA
VAMMAISTYÖ

DIAK

Diakonissa-
laitos

SUOMEN
DIAKONIA-
OPISTO

Tukena

Vammaisalan eettiset periaatteet ja itsemääräämisoikeus

26.11.2024

Uudistuva ja moninainen vammaistyö Uudellamaalla

Katja Lammi, Suomen Diakoniaopisto

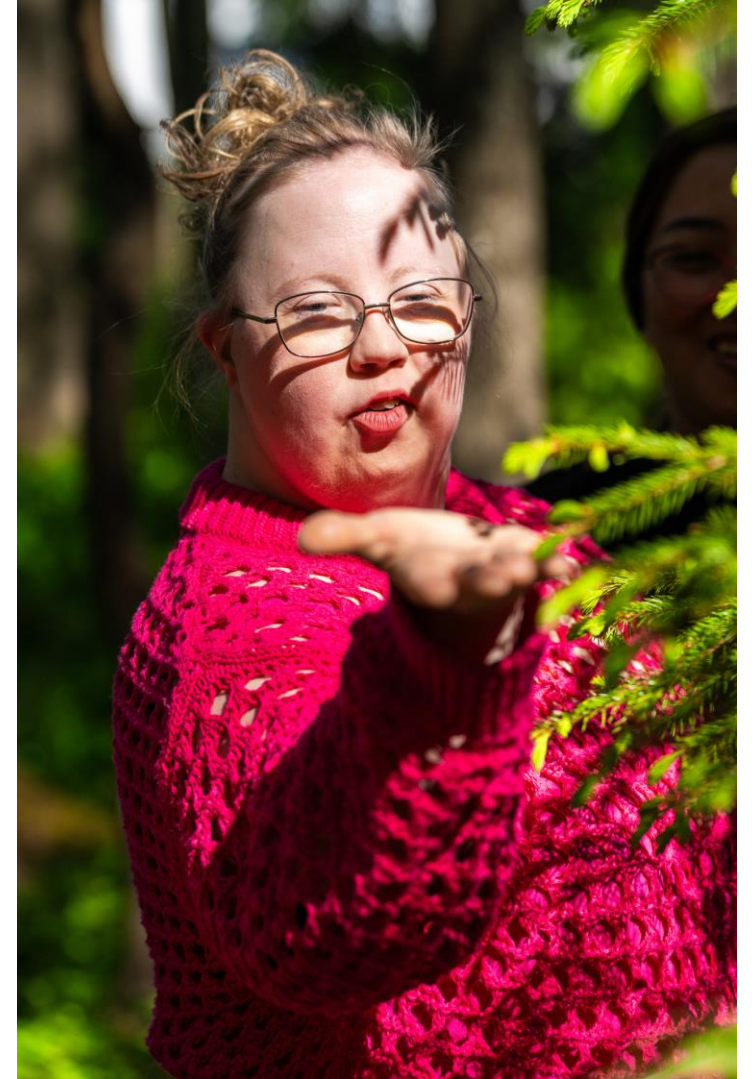

Euroopan unionin
osarahoittama

Ammattietiikka

"Ammattietiikan tärkeys korostuu sosiaali- ja terveydenhuollossa haavoittuvien ryhmien huolenpidossa. Erityisesti sellaisten henkilöiden, jotka eivät pysty itse tekemään hoitoaan ja hoivaansa koskevia päätöksiä, huolenpidossa eettisten periaatteiden tuntemus ja soveltaminen helpottavat arjen työtä, auttavat jaksamaan ja mikä tärkeintä, parantavat myös potilaan ja asiakkaan hyvinvointia ja asemaa".

[Ammattietiikka | Etene](#)

**Euroopan unionin
osarahoittama**

Vammaisalan eettiset periaatteet

- Yhdenvertaisuus
- Itsemääräämisoikeus
- Osallisuus

Euroopan unionin
osarahoittama

Yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus

Muodollinen yhdenvertaisuus

Tosiasiallinen yhdenvertaisuus

Euroopan unionin
osarahoittama

Lähde: Invaliidiliitto, YK:n vammaissopimus käyttöön

uwa.diak.fi

Vammaisalan eettiset periaatteet

Lähihoitajan eettiset periaatteet

- Ihmisarvon kunnioitus
- Itsemääräämisoikeus
- Oikeudenmukaisuus
- Tasa-arvo
- Vastuullisuus
- Yhteisöllisyys
- Toivo

[Lähihoitajan eettiset ohjeet | SuPer ry \(superliitto.fi\)](https://www.superliitto.fi/)

Euroopan unionin
osarahoittama

Vammaisalan eettiset periaatteet

ARVOT ELÄMÄN KOMPASSINA

Arvot elämän kompassina: <https://www.youtube.com/watch?v=Oznmi3chBP4>

Euroopan unionin
osarahoittama

YK:n vammaissopimus

Suomi ratifioi YK:n vammaissopimuksen 10.6.2016.

”YK:n vammaissopimus on ihmisoikeussopimus, joka turvaa vammaisille henkilöille samat ihmisoikeudet kuin kaikille muillekin.”

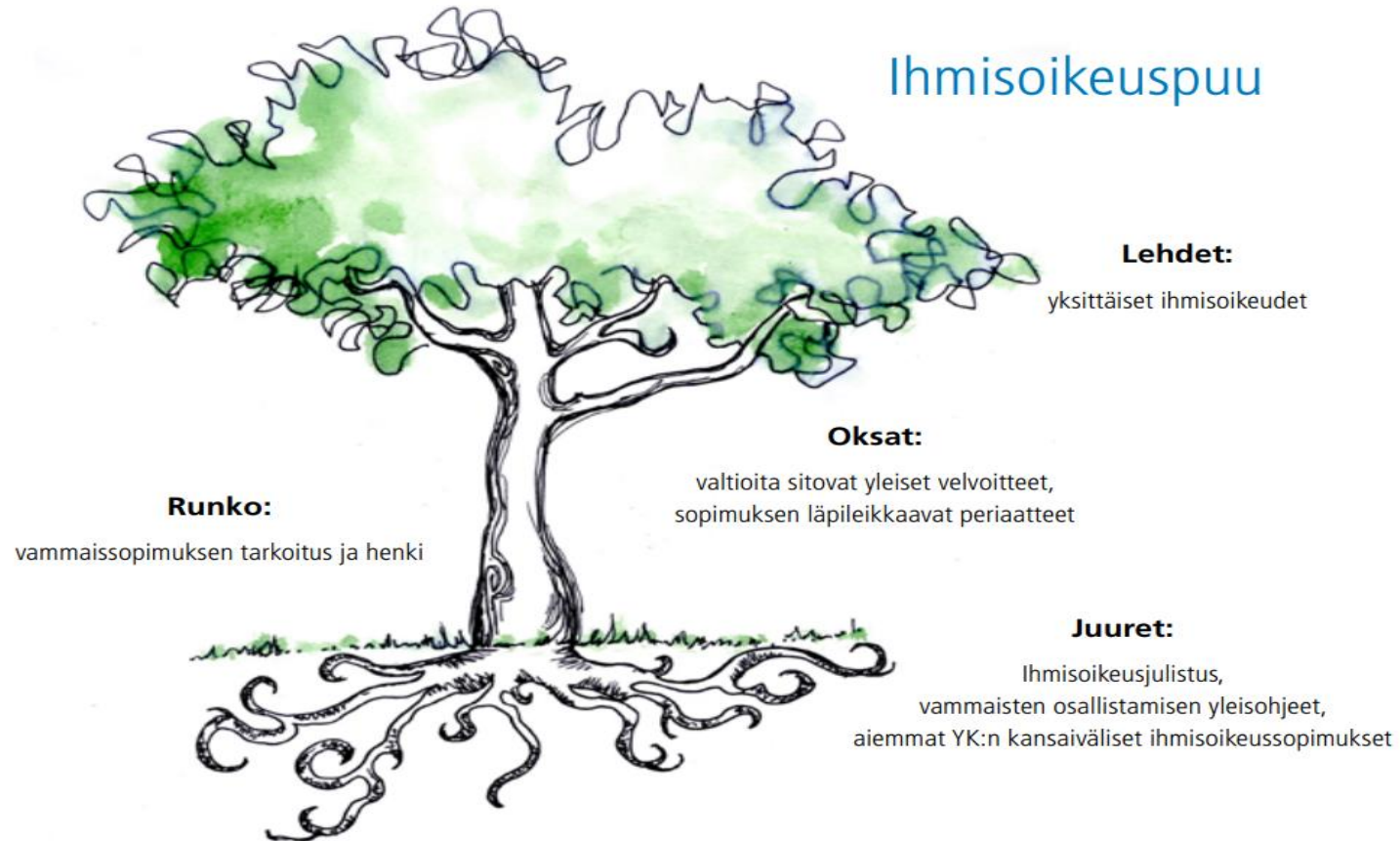
"Sopimus on 2000-luvun ensimmäinen ihmisoikeussopimus"

<https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/perus-ja-ihmisoikeudet/ykn-vammaissopimus/>

Euroopan unionin
osarahoittama

Ihmisoikeuspuu

Euroopan unionin
osarahoittama

Lähde: YK:n vammaissopimus käyttöön!-Käsikirja. Invaliidiliitto

uwa.diak.fi

Mitä itsemääräämisoikeus tarkoittaa?

Pohdintakysymys

Miten itsemääräämisoikeus ilmenee
omassa henkilökohtaisessa elämässäsi?

Lähde: Kuvapankkikuva

Euroopan unionin
osarahoittama

Itsemääräämisoikeuden ulottuvuudet

KUVIO 2. Itsemääräämisoikeuden ulottuvuudet (Topo 2013, 5, viitattu 27.2.2018)

Mitä itsemäärämisoikeus tarkoittaa?

Pohdintakysymys:

Miten sinun päätöksentekokyky on kehittynyt?

Euroopan unionin
osarahoittama

Itsemäärämisoikeus

- Jokainen ihminen tarvitsee toista ihmistä itsemäärämisoikeuden ja päätöksenteon tueksi.
- Tarvitsemme tietoa, jotta voimme tehdä parhaan mahdollisen päätöksen.
- Vuorovaikutus ja tiedon saaminen ovat tärkeä asioita itsemäärämisoikeuden ja päätöksenteon kehittymisessä.
- Päätöksenteko kehittyy pikkuhiljaa lapsuudessa ja nuoruudessa kasvaessamme kohti aikuisuutta.

Jokainen valitsee unelmansa itse

<https://www.youtube.com/watch?v=Jy9Xx6dNjZA>

**Euroopan unionin
osarahoittama**

Kenellä on valta?

Itsemääräämisoikeus kytkeytyy monissa tilanteissa vallankäyttöön.

Esimerkiksi vammaispalvelujen arkea ja käytäntöjä voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, kuka käyttää valtaa ja miten:

Ohjataanko toimintaa ylhäältä alaspäin vai pääsevätkö asiakkaat osallistumaan päätöksentekoon kaikissa heitä koskevissa asioissa?

Se, että henkilö on palveluiden piirissä, ei oikeuta päättämään asioista hänen puolestaan.

<https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/itsemaaramisoikeus/mita-itsemaaramisoikeus-on/>

Euroopan unionin
osarahoittama

Vastuu ja velvollisuudet kuuluvat itsemääräämisoikeuteen

- Itsemääräämisoikeus tuo oikeuksia, mutta myös velvollisuuksia.
- Päätösten tekemiseen liittyy myös vastuukysymyksiä.
- Jokaisella on oikeus erehtyä ja oppia virheistä.
- Itsemääräämisoikeus ei tarkoita, että henkilö jätetään yksin tai heitteille.
- Päätöksentekoa tulee voida harjoitella.

<https://www.tukiliitto.fi/tuki-ja-neuvot/itsemaaramisoikeus/mita-itsemaaramisoikeus-on/>

Euroopan unionin
osarahoittama

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

3a luku Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen ja rajoitustoimenpiteiden käyttö erityishuollossa

42§ Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen

"Erityishuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon erityishuollossa olevan henkilön toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet"

"Erityishuollossa olevalle henkilölle on turvattava mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissa".

[Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Euroopan unionin
osarahoittama

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

42§a Toimenpiteet itsenäisen suoriutumisen ja itsemääräämisoikeuden tukemiseksi

..

"Erityishuollossa olevan henkilön **asiakassuunnitelmaan on kirjattava toimenpiteet, joilla tuetaan ja edistetään henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista**".

"Asiakassuunnitelma on **tarkistettava** tarvittaessa, kuitenkin vähintään **kuuden kuukauden välein**, ellei se ole ilmeisen tarpeetonta".

[Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Euroopan unionin
osarahoittama

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

- 1) **toimenpiteistä** henkilön **itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi ja edistämiseksi sekä itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi;**
- 2) **kohtuullisista mukautuksista** henkilön täysimääräisen osallistumisen ja osallisuuden turvaamiseksi;
- 3) henkilön käyttämistä **kommunikaatiomenetelmistä;**
- 4) keinoista, joilla henkilön erityishuolto toteutetaan ensisijaisesti **ilman rajoitustoimenpiteitä;**
- 5) **rajoitustoimenpiteistä, joita henkilön erityishuollossa arvioidaan jouduttavan käyttämään.**

Asiakassuunnitelma on laadittava **yhteistyössä erityishuollossa olevan henkilön ja hänen laillisen edustajansa** ja hänen palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvan **omaisensa tai muun läheisensä kanssa**

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

Erityishuollossa on huolehdittava, että:

- **Henkilökunta on perehdytetty ja ohjeistettu työmenetelmiin ja keinoihin**, joiden avulla tuetaan ja edistetään henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista
- Sosiaali- ja terveydenhuollon **ammattihenkilöt koulutetaan** rajoitustoimenpiteiden käyttöä edellyttävien tilanteiden **ennalta ehkäisemiseen ja rajoitustoimenpiteiden asianmukaiseen käyttöön**
- **Yksiköissä edistetään rajoitustoimenpiteille vaihtoehtoisten ja kuntouttavien toimintatapojen käyttöön ottamista**
- Itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeutta tuetaan ja edistetään **asianmukaisin kalustein, välinein ja tilaratkaisuin**

Euroopan unionin
osarahoittama

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

42 b § Rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevien säännösten soveltamisala:

Edellytyksenä rajoitustoimenpiteiden käytölle,

Vaativan moniammatillisen tuen yksiköllä on käytettävissään riittävä **lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus** vaativan moniammatillisen tuen **toteuttamista ja seuranta varten**

[Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX[®]](#)

Euroopan unionin
osarahoittama

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

42 d § Rajoitustoimenpiteiden käytön yleiset edellytykset:

- 1) Erityishuollossa oleva henkilö ei kykene tekemään hoitoaan ja huolenpitoaan koskevia ratkaisuja eikä ymmärtämään käyttäytymisensä seurauksia;
- 2) Rajoitustoimenpiteen käyttäminen on välttämätöntä hänen terveytensä tai turvallisuutensa taikka muiden terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi taikka merkittävän omaisuusvahingon ehkäisemiseksi; ja
- 3) Muut, lievemmat keinot eivät ole tilanteeseen soveltuvia tai riittäviä.

[Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

42 e § Rajoitustoimenpiteiden käytön arviointi ja vähentäminen

On **arvioitava** rajoitustoimenpiteen käyttöön johtaneita syitä ja keinoja, joiden avulla voidaan jatkossa vähentää rajoitustoimenpiteiden käyttöä yksikössä.

[Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Euroopan unionin
osarahoittama

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta, rajoitustoimenpiteet

42 f § Kiinnipitäminen
42 g § aineiden ja esineiden
haltuunotto
42 h § henkilöntarkastus
42 i § lyhyt erillään
pitäminen
42 j § välttämättömän
terveydenhuollon
antaminen vastustuksesta
riippumatta

42 k § rajoittavien välineiden
tai asusteiden käyttö
päivittäisissä toiminnoissa
42 l § rajoittavien välineiden
tai asusteiden käyttö vakavissa
vaaratilanteissa
42 m § valvottu liikkuminen
42 n § poistumisen estäminen

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

42 o § Rajoitustoimenpiteiden jälkiselvittely ja kirjaaminen

Erytishuollossa olevaa henkilöä koskeviin **asiakas- tai potilasasiakirjoihin on kirjattava:**

- 1) 42 f–42 n §:ssä tarkoitetun rajoitustoimenpiteen **käyttö ja sen perusteet;**
- 2) **henkilön näkemys** rajoitustoimenpiteen käytöstä ja sen perusteista;
- 3) rajoitustoimenpiteen **vaikutukset erityishuollossa olevaan henkilöön;**
- 4) rajoitustoimenpiteen **alkamis- ja päättymisajankohta;**
- 5) rajoitustoimenpidettä koskevan **ratkaisun tai päätöksen tehnyt ja toimenpiteen suorittanut henkilö.**

[Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Euroopan unionin
osarahoittama

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta

42 p § Rajoitustoimenpidettä koskeva selvitys ja tiedoksianto

Erityishuollossa olevalle henkilölle on viipymättä annettava selvitys rajoitustoimenpiteen sisällöstä ja perusteista sekä käytettävissä olevista oikeusturvakeinoista

Henkilön lailliselle edustajalle tai hänen palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuvalla omaisellaan tai muulle läheisellään mainittu selvitys on annettava vähintään kuukausittain

Selvitys on annettava ymmärrettävässä muodossa ja saavutettavalla tavalla ottaen huomioon vastaanottajan käyttämät **kommunikaatiomenetelmät**

Selvitys käytettyjen rajoitustoimenpiteiden sisällöstä ja perusteista on annettava lisäksi sosiaalihuoltolain 42 §:ssä tarkoitettulle henkilön **omatyöntekijälle (sosiaalityöntekijä) kuukausittain**

[Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#)

Euroopan unionin
osarahoittama

Laki kehitysvammaisten erityishuollosta, rajoitustoimepidetaulukko

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) laatima rajoitustoimenpide taulukko

Osa rajoitustoimenpiteistä (mainittu erikseen taulukossa) voidaan käyttää järjestettäessä erityishuollossa päivä- tai työtoimintaa julkisessa tai yksityisessä sosiaalihuollon toimintayksikössä, jossa on riittävä määrä sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

<https://stm.fi/documents/1271139/2044491/Rajoitustoimenpidetaulukko.pdf/5828bf8d-02a7-44d2-bf80-78a2f9299cc0>

Euroopan unionin
osarahoittama

Itsemäärämisoikeuden toteutuminen

Asiakkaan itsemäärämisoikeutta kunnioittaessa rajoitustoimenpide on aina viimeinen vaihtoehto.

Aina ensin on selvitettävä muut keinot ja tuen tarpeet asiakkaan itsemäärämisoikeuden toteutumiseen.

**Euroopan unionin
osarahoittama**

Toteutuuko itsemäärämisoikeus?

12/2023 Kehitysvammaliiton tekemä tutkimus kertoo, että itsemäärämisoikeuden koetaan toteutuvan puutteellisesti sosiaali- ja vammaispalveluissa.

"Noin puolet kyselytutkimuksen vastaajista kertoi, ettei heille ole tarjottu vaihtoehtoja palveluiden järjestämiseksi. Yli 40 % koki, ettei ole voinut vaikuttaa palveluiden suunnitteluun eikä siihen, miten palvelut on järjestetty. Lisäksi saman verran vastaajista toi esiin, ettei heille ole kerrottu ymmärrettävästi, mihin päätökset perustuvat".

[Kehitysvammaliitto » Itsemäärämisoikeus ei toteudu riittävän hyvin sosiaali- ja vammaispalveluissa](#)

Linkkejä YK:n vammaissopimuksesta

[YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja valinnainen pöytäkirja | Suomen](#)

[YK-liitto \(ykliitto.fi\)](#)

[YK vammaissopimus 2024.pdf \(invalidiliitto.fi\)](#)

[YK:n vammaisyleissopimus - Ihmisoikeuskeskus / Människorättscentret / Human Rights Centre](#)

[YK:n vammaissopimus | Tukiliitto](#)

[YK:n vammaissopimus | vernerinet](#)

Euroopan unionin
osarahoittama

Linkkejä itsemäärämisoikeudesta

[Ammattietiikka | Etene](#)

[Invaliidiliitto, YK:n vammaissopimus käyttöön! -Käsikirja.](#) Toim. Gustafson Henrik 2011.

[Kehitysvammaliitto » Itsemäärämisoikeus ei toteudu riittävän hyvin sosiaali- ja vammaispalveluissa](#)

[Itsemäärämisoikeuden tukeminen - THL](#)

[Itsemäärämisoikeus | Tukiliitto](#)

[Itsemäärämisoikeus | vernerinet](#)

[Vammaisten henkilöiden itsemäärämisoikeus sosiaalihuollon palveluissa | Valvira](#)

[Opinnäytetyö. Kehitysvammaisten itsemäärämisoikeus. Itsemäärämisoikeuden toteutuminen tehostetussa palveluasumisessa Lapin alueella.](#) Jyrinki Satu, Lammi Katja 2019

Euroopan unionin
osarahoittama

Uudistuva ja moninainen vammainen Uudellamaalla

UVA-hanke lisää tietoa
vammaisuuudesta ja alalla
työskentelystä.

uvva.diak.fi

DIAK

Diakonissa-
laitos

